

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-4-92-36>

УДК 159.923.2

Харченко А.С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Коротенка

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ ПРОФІЛІВ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті викладені результати емпіричного дослідження, що висвітлюють психологічні особливості благополуччя студентів різних профілів підготовки. Встановлено, що психологічне благополуччя студентів обумовлене обраним ними фахом. Так, студенти-психологи, приділяючи достатньо уваги своєму особистісному розвитку та надаючи вагому ролі системі комунікацій у професійному становленні, характеризуються більш вираженими показниками психологічного благополуччя, соціального та емоційного здоров'я, що реалізується за рахунок активного включення у відносини, надання й отримання підтримки, дотримання автономії, зростання і досягнень особистості. Натомість студенти технічних спеціальностей, не надаючи особистісному розвитку вагомому значення під час професіоналізації, характеризуються нижчими показниками психологічного благополуччя, хоча більше цілеспрямовані у житті, схильні реалізуватися у виробничій діяльності, не маючи вираженої залежності якості життя від успішності в системі комунікацій.

Ключові слова: психологічне благополуччя, особистість студента, якість життя, фізичне здоров'я, емоційне здоров'я, соціальне здоров'я.

Kharchenko Anzhela

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF STUDENTS OF DIFFERENT TRAINING PROFILES

Summary. The article presents the results of an empirical study concerning the peculiarities of the psychological well-being of students of different specialties. It is established that psychology students are characterized with more pronounced rates of the integrated indicator of well-being, autonomy, environmental management, personal growth and self-perception. Paying constant attention to their personal growth in the process of professional training, psychology students evaluate their own personality mostly positively, treat themselves as people who have realized their potential, able to participate in the system of relations with people actively and to maintain the autonomy in such relationships. Students of technical specialties are characterized with slightly reduced indicators of psychological well-being, personal growth and self-perception, autonomy, environmental management, with a significant advantage of life goals manifestation. Such students have some worrying due to their own unproductiveness, inability to be fulfilled in life. At the same time, having a strong dependence on the social environment, such students are mostly incapable of autonomy, although they have clearly defined life goals and focus their activities on achieving them. Psychology students are characterized with higher indicators of quality of life, are characterized with more raised personal achievements and have deeper relationships with relatives, greater psychological support in life and self-control. Instead, students of technical specialties have lower indicators of quality of life, not having such an extensive system of personal achievements, inclusion into interpersonal interaction, manifestations of care and concern for others. Psychology students are characterized with more pronounced indicators of emotional well-being and social health. Comparing with students of technical specialties they are mostly able to experience positive emotional states, are less strained in life and more effective in the communication system, where they can resolve conflicts successfully and be flexible with others. This, in general, corresponds to their chosen specialty of professional development and testifies to the success of the formation of professionally important qualities of a psychologist among these respondents. Instead, students of technical specialties experience the raised emotional tension and a tendency to open confrontation with others, which is due to the lack of purposeful development of personal characteristics of the subjects during professional training. It was also found that students, regardless of the chosen profession, give a significant role to the relationships in life and a high level of physical health.

Keywords: psychological well-being, student personality, quality of life, physical health, emotional health, social health.

Постановка проблеми. Сучасна економічна та соціальна ситуація розвитку суспільства суттєво впливає на якість життя особистості, її психологічне благополуччя.

Студентський вік є періодом найбільшої активності, професійного становлення, а також формування ціннісних утворень особистості. Соціальна ситуація розвитку у цей період пов'язана з вибором життєвого шляху, професійним та особистісним самовизначенням.

Психологи наголошують, що навчання у закладі вищої освіти є принципово новим етапом життям особистості. Причому відмічається як

збільшення інформаційних навантажень, так і ускладнення міжособистісних відносин, що може призводити до тривалого емоційного напруження, почуття тривоги, а також переживання психологічного неблагополуччя.

Особливо зростає необхідність вивчення психологічного благополуччя під час пандемії коронавірусу COVID-19 (О. І. Расказова, Д. О. Леонтьев, Г. О. Лебедева [4], І. Г. Тітов, Т. Є. Тітова, К. В. Седих, S. Giacomuzzi, M. Ertl, M. Rabe [6] та інші).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми психологічного благополуччя сучасних студентів присвячені праці психологів Т. О. Боро-

довіщиної, І. М. Габа, Н. В. Гранкіної-Сазонової, Н. О. Гончарової, Л. Б. Козьміної, Т. М. Маланьїної, М. М. Павлюк, Л. З. Сердюк, Т. Л. Ткачук, А. С. Харченко, О. Л. Шопша та інших психологів.

Л. З. Сердюк [5] схарактеризувала особистісний потенціал психологічного благополуччя студентів. Нею встановлено, що психологічне благополуччя особистості пов'язане з ціннісно-смысловими орієнтаціями (життєвими цілями, процесом життя, результативністю життя) та життєстійкістю особистості. Відтак психологічне благополуччя особистості можна вважати психологічною основою безпеки особистості, що виконує саморегулятивну функцію збереження цілісності і стабільності особистості як психологічної системи. Особистісний потенціал психологічного благополуччя полягає в реалізації внутрішніх ресурсів, накопичених особистістю в результаті осмислення зв'язку свого минулого, теперішнього і майбутнього з точки зору реалізації своїх можливостей і досягнення життєвих перспектив – резервів повноцінної реалізації в теперішньому та можливості розвитку своїх життєвих сил, трудових і духовних здібностей у майбутньому.

У нашому дослідженні, проведеному спільно з Н. О. Гончаровою, проаналізовано особливості психологічного благополуччя студентів із різним типом спрямованості. Так, психологічне благополуччя студентів із гуманістичною спрямованістю характеризуються позитивними відносинами з оточуючими, управлінням середовищем, задоволеністю життям та його умовами; студентів із прагматичною спрямованістю – високим рівнем цілей у житті, автономією та задоволенням основних життєвих потреб; студентів із екзистенційною спрямованістю – особистісним зростанням та самоприйняттям; студентів із егоцентричною спрямованістю – високим рівнем психосоціального стресу і нижчими значеннями показників психологічного благополуччя порівняно з іншими групами досліджуваних. За показником психологічного благополуччя «самооцінка здоров'я» відмінностей між групами студентів з різною спрямованістю виявлено не було [7].

М. М. Павлюк, О. Л. Шопша, Т. Л. Ткачук [3] у своєму дослідженні показали, що у студентів серед чинників психологічного благополуччя лише «автономія» має виразну вікову динаміку. При переході від третього до п'ятого курсу значимо зменшуються її показники. Кількість студентів із низьким рівнем прояву «автономії» збільшується із курсом навчання, кількість тих, хто має середні показники – коливається, а кількість високоавтономних – статистично значимо не змінюється. Серед факторів психологічного благополуччя найвищі показники мають фактори «особистісне зростання» і «цілі у житті», а найнижчі – «управління середовищем» і «автономія».

На підставі проведеного дослідження Н. В. Гранкіна-Сазонова [2] дійшла висновку про те, що професію психолога не обирають особистості з низьким рівнем психологічного благополуччя в надії знайти засоби його підвищити. Навпаки, студенти-психологи демонструють вищі рівні позитивного функціонування особистості. Скоріше професію психолога обирають особистості з високою мотивацією особистісного

росту, високим самоприйняттям (яке є основою для високого рівня прийняття інших людей, що необхідно для ефективної професійної діяльності), позитивними ставленнями до з інших людей та такі, що мають цілі в житті; це й сприяє усвідомленому вибору професії. Проте Т. О. Бородовіщина [1], навпаки, виявила низький рівень психологічного благополуччя у студентів-психологів першого курсу, що відбивається в їх критичному самосприйнятті та нестійкій самооцінці.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній психологічній науці бракує досліджень, в яких виявлялися б особливості психологічного благополуччя студентів, що навчаються за різними профілями. Такі дослідження мають поодинокий характер, проте, з метою оптимізації психологічного благополуччя потребує поглибленого вивчення його специфіка у студентів різних профілів підготовки.

Мета статті. Головна мета цієї роботи полягає в аналізі результатів емпіричного дослідження особливостей психологічного благополуччя студентів спеціальності «Психологія» і технічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» У дослідженні взяли участь 60 студентів: 36 із них навчаються за спеціальністю «Психологія» 24 опановують технічні спеціальності.

В емпіричному дослідженні використані такі методики: «Шкала психологічного благополуччя» (К. Д. Ріфф, адаптація Т. Д. Шевеленкової і П. П. Фесенка); методика оцінки рівня задоволеності якістю життя (за Н. Є. Водоп'яною) та методика самооцінки фізичного, психічного (емоційного) і соціального здоров'я (за С. С. Степановим).

У результаті дослідження структури психологічного благополуччя встановлено, що студенти-психологи, на відміну від студентів технічних спеціальностей, характеризуються більш вираженим інтегральним показником благополуччя. Так, у більшій кількості досліджуваних студентів-психологів (62%) виявлено високий рівень психологічного благополуччя. У студентів технічних спеціальностей його мала половина досліджуваних (50%). Приблизно однакова кількість (студентів-психологів – 26%, студентів технічних спеціальностей – 28%) продемонструвала середній рівень психологічного благополуччя. Більша кількість студентів технічних спеціальностей (22%), на відміну від студентів-психологів (12%), мала низький рівень психологічного благополуччя.

Студенти-психологи, порівняно із студентами технічних спеціальностей, характеризуються більш вираженими показниками автономії (відповідно 52% та 25%), управління середовищем (відповідно 36% та 17%), особистісного зростання (відповідно 38% та 12%), самосприйняття (відповідно 38% та 23%). Натомість досліджувані технічних спеціальностей характеризуються перевагою у постановці цілей у житті, адже 57% представників групи мають високий рівень даної якості порівняно з 19% студентів-психологів.

Тобто, студенти-психологи в силу обраного ними фаху та спеціально організованої навчально-професійної діяльності, спрямованої на саморозвиток та оптимізацію особистісного потенціалу з метою надання допомоги клієнтам, мають позитивне сприйняття самих себе, більше усвідомлюють свої особистісні характеристики, що не відмежовуються від їх ідеалізованого бачення особистості загалом. Вони почувають себе здебільшого благополучно і позитивно оцінюють свої особистісні якості, характеристики та можливості у професійному зростанні.

Високий рівень психологічного благополуччя, властивий студентам-психологам, реалізується через різні аспекти даного феномену. Зокрема, при враженій спрямованості на встановлення близьких контактів з оточуючими, яка характерна всім студентам, майбутні психологи спроможні й до автономії, що виявляється в їх можливості перебувати на самоті, самодостатності, спрямованості на «внутрішню впорядкованість» життя.

Властивий студентам-психологам внутрішній комфорт і можливість перебувати як у відносинах, так і на самоті, виявляється у їх балансі внутрішнього-зовнішнього у житті, спроможності організувати соціальну взаємодію та керувати соціальним середовищем. Вони здатні таким чином організувати соціальну взаємодію, щоб саме у ній задовольняти власні особистісні потреби, а діяльність інших людей вони заохочують у тих сферах, які важливі для них самих. Така спроможність організувати соціальну взаємодію дає студентам виражене почуття благополуччя та комфорту, вони добре почувають себе в соціальному оточенні. При цьому виражений показник особистісного зростання у студентів-психологів виявляється в тому, що вони вважають себе такими, що реалізувалися у житті і розвинули власний особистісний потенціал. Вони задоволені власними особистісними характеристиками, вважають себе розвинутими і прагнуть подальшого розвитку.

Також студентам-психологам властиві підвищені показники самосприйняття. Тобто досліджувані – майбутні психологи – переважно позитивно сприймають самих себе, власну особистість розцінюють як цікаву та неординарну, проте, мають більш ідеалізовані уявлення про власне «Я», відчують розбіжність між реальним «Я» та ідеальним. Натомість студенти технічних спеціальностей мають деякі переживання через власну непродуктивність, неспроможність реалізуватися у житті. Для них характерні негативні переживання з приводу власної особистості, зниженого потенціалу. При цьому, маючи виражену залежність від соціального оточення, такі студенти переважно не спроможні до автономії. Перебування на самоті для студентів, які навчаються за технічними спеціальностями, нестерпне. Для них не характерна самототожність, спроможність не залежати від оточуючих; вони постійно потребують зовнішньої стимуляції своєї поведінки і діяльності, підвищення самооцінки за рахунок позитивної оцінки від оточуючих людей. Соціальне оточення у таких студентів має домінуючий характер і висуває до них вимоги поведінки і діяльності, що можуть їм суттєво не подобатися. Але такі студенти піддаються впливам соціального оточення,

хоча й не вважають прийняті у соціальному оточенні тенденції правильними.

Разом із цим студенти, які навчаються за технічними спеціальностями, характеризуються чітко визначеними цілями у житті та характерною їм спрямованістю на досягнення бажаного результату. Вони чітко усвідомлюють свої життєві цілі та ефективно організують свою діяльність по їх досягненню. Тобто досліджувані сприймають своє життя як підкорене чіткій і конкретній цілі, а його плінність – як проходження послідовних етапів по її досягненню.

Також встановлено, що всі досліджувані характеризуються здебільшого позитивними відносинами з оточуючими, що виступає загальною тенденцією юнацького віку та відбиває спрямованість на соціальну взаємодію. Для всіх досліджуваних, не залежно від профілю підготовки, властива спроможність до встановлення відкритих і психологічно близьких контактів із оточуючими людьми, спрямованість як на пізнання оточуючих і спілкування, так і на прояв власних особистісних характеристик у відносинах з іншими людьми. Головна їх риса в міжособистісній взаємодії – спроможність відкриватися у відносинах та довіряти іншій людині.

Студенти-психологи, порівняно зі студентами технічних спеціальностей, характеризуються більш високими показниками якості життя (відповідно 58% та 46%), характеризуються більш вираженими особистими досягненнями (відповідно 55% та 28%), мають більш виражені глибокі стосунки з близькими людьми (відповідно 47% та 22%), мають більшу підтримку у житті (відповідно 55% та 26%) та вищий самоконтроль (відповідно 57% та 16%). Тобто досліджувані-психологи характеризуються більш вираженою якістю життя, розцінюють себе як носіїв значимих особистих досягнень, спроможних до самореалізації, розкриття власного особистісного потенціалу та можливостей. Вони надають значення близьким міжособистісним стосункам, що, загалом, відповідає специфіці професіоналізації особистості психолога, її соціальній спрямованості та вагомості системи відносин для фахівців цього профілю.

Проте за показником «робота» студенти технічних спеціальностей мають вищий рівень, ніж студенти-психологи (відповідно 50% та 27%). Тобто основною характеристикою, що забезпечує якість життя для студентів технічних спеціальностей, є реалізація у роботі й професійній діяльності. Вони відчують себе задоволеними й успішними не стільки в системі якісних міжособистісних відносин, скільки реалізуючись у трудовій діяльності. Таке їх ставлення до якості життя, загалом, відповідає обраному ними фаху, де вагома роль належить саме трудовій діяльності, що менше передбачає розгалуженої системи спілкування і контактів, ніж у психологів.

За показниками здоров'я, оптимістичності, напруженості та негативних емоцій значних відмінностей між групами студентів виявлено не було.

Визначено, що студенти різних профілів навчання суттєво не відрізняються за рівнем фізичного здоров'я. Так, високий його рівень властивий 82% студентів технічних спеціальностей і 75% студентів-психологів. Тобто фізичне здоров'я виражене на достатньо високому рівні

у цієї групи представників юнацького віку, що пов'язано з відсутністю хронічних захворювань, недомогання та загострення захворювань. Середній рівень фізичного здоров'я притаманний 15% студентам-психологам і 10% студентам технічних спеціальностей. Низький рівень виявлено у 10% майбутніх психологів і 8% студентів технічних спеціальностей.

Високий рівень емоційного здоров'я властивий більшій кількості (35%) студентів-психологів, ніж студентів технічних спеціальностей (10%). Середній рівень – 20% – студентам-психологам і 15% студентам технічних спеціальностей. Низький рівень емоційного здоров'я притаманний більшій кількості студентів технічних спеціальностей (75%), ніж студентів-психологів (45%).

33% студентів-психологів мали високий рівень соціального здоров'я, тоді як такий рівень було виявлено лише у 5% студентів технічних спеціальностей. Середній рівень соціального здоров'я притаманний більше студентам-психологам (15%), ніж студентам технічних спеціальностей (25%). Низький рівень соціального здоров'я виявила більша кількість студентів технічних спеціальностей (80%), ніж студентів-психологів (42%).

Висновки і пропозиції. Отже, психологічне благополуччя студентів обумовлене обраними фахом, що передбачає різні форми навчально-професійної активності та відмінний ступінь особистісного саморозвитку. Так, студенти-психологи, приділяючи увагу власному особистісному розвитку та надаючи вагомі ролі системі комунікацій у професійному становленні, характеризуються більш вираженими показниками психологічного благополуччя, соціального та емоційного здоров'я, що реалізується за рахунок активного включення у відносини, надання й отримання підтримки, дотримання автономії, зростання і досягнень особистості. Натомість студенти технічних спеціальностей, не надаючи особистісному розвитку вагомого значення під час професіоналізації, характеризуються нижчими показниками психологічного благополуччя, хоча більше цілеспрямовані у житті, схильні реалізуватися у виробничій діяльності, не маючи вираженої залежності якості життя від успішності в системі комунікацій.

Перспективою нашого дослідження є розробка програми оптимізації психологічного благополуччя студентів різних профілів підготовки.

Список літератури:

1. Бородовицька Т. О. Особенности психологического благополучия студентов различных профилей подготовки. *Мир науки. Педагогика и психология*. 2020. № 4. URL: <https://mir-nauki.com/PDF/45PSMN420.pdf>
2. Гранкіна-Сазонова Н. В. Психологічне благополуччя та життєстійкість студентів-психологів як важливі чинники освоєння професії. *Psychological journal*. 2018. № 7. С. 23–42.
3. Павлюк М., Шопша О., Ткачук Т. Психологічне благополуччя як передумова розвитку особистісної самостійності майбутнього. *Наука і освіта*. 2018. № 1. С. 149–156.
4. Рассказова Е. И., Леонтьев Д. А., Лебедева А. А. Пандемия как вызов субъективному благополучию: тревога и совладание. *Вызовы пандемии COVID-19: психическое здоровье, дистанционное образование, интернет-безопасность: сб. материалов. Т. 1.* / за ред. В. В. Рубцова, А. А. Марголиса, И. В. Вачкова, О. В. Вихристюк, Н. В. Дворянчикова, Т. В. Ермоловой, Ю. М. Забродина, Н. Н. Толстых, А. В. Хаустова, А. Б. Холмогоровой, А. А. Шведовой. Москва: Издательство ФГБОУ ВО МГППУ, 2020. С. 142–160.
5. Сердюк Л. З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*. Вип. 17. Київ, 2017. С. 124–133.
6. Тітов І. Г., Тітова Т. Є., Седих К. В., Giacomuzzi S., Ertl M., Rabe M. Психологічне благополуччя особистості в період пандемії COVID-19. *Психологія і особистість*. 2020. Вип. 2(18). С. 55–76.
7. Харченко А. С., Гончарова Н. О. Особливості психологічного благополуччя студентів із різним типом спрямованості. *Психологія і особистість*. 2017. № 2(12). С. 185–193.

References:

1. Borodovycyna, T. O. (2020). Osobennosti psihologicheskogo blagopoluchija studentov razlichnyh profilej pidgotovki [Features of psychological well-being of students of various profiles of preparation]. *Mir nauki. Pedagogika i psihologija [The world of science. Pedagogy and psychology]*, 4. Retrieved from: <https://mir-nauki.com/PDF/45PSMN420.pdf> (in Russian)
2. Hrankina-Sazonova, N. V. (2018). Psykholohichne blahopoluchchia ta zhyttiestiikist studentiv-psykholohiv yak vazhlyvi chynnyky osvoinnia profesii [Psychological well-being and vitality of students-psychologists as important factors of mastering the profession]. *Psychological journal [Psychological journal]*, 7, 23–42. (in Ukrainian)
3. Pavliuk, M., Shopsha, O., & Tkachuk, T. (2018). Psykholohichne blahopoluchchia yak peredumova rozvytku osobystisnoi samostiinosti maibutnoho [Psychological well-being as a prerequisite for the development of personal independence of the future]. *Nauka i osvita [Science and education]*, 1, 149–156. (in Ukrainian)
4. Rasskazova, E. I., Leont'ev, D. A., & Lebedeva, A. A. (2020) *Pandemija kak vyzov sub#ektivnomu blagopoluchiju: trevoga i sovladanie. Vyzovy pandemii COVID-19: psihicheskoe zdorov'e, distancionnoe obrazovanie, internet-bezopasnost': sb. materialov, t. 1.* Moskva: Izdatel'stvo FGBOU VO MGPPU.
5. Serdiuk L. Z. (2017). Struktura ta funktsiia psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti. *Aktualni problemy psykholohii. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuksa NAPN Ukrainy. Tom V: Psykhofiziologia. Psykholohiia pratsi. Eksperymentalna psykholohiia*, pp. 124–133. Kyiv.
6. Titov, I. H., Titova, T. Ye., Sedykh, K. V., Giacomuzzi, S., Ertl, M., & Rabe, M. (2020). Psykholohichne blahopoluchchia osobystosti v period pandemii COVID-19 [Psychological well-being of the individual during the COVID-19 pandemic]. *Psykhohiia i osobystist [Psychology and personality]*, 2(18), 55–76. (in Ukrainian)
7. Kharchenko, A. S., & Honcharova, N. O. (2017). Osoblyvosti psykholohichnoho blahopoluchchia studentiv iz riznym typtom spriamovanosti [Features of psychological well-being of students with different types of orientation]. *Psykhohiia i osobystist [Psychology and personality]*, 2(12), 185–193. (in Ukrainian)